

Bűncselekmények a hírműsorokban (2011)

A 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról (továbbiakban: Mttv.) 38. § (1) bekezdése a jelentős befolyásoló erővel rendelkező (továbbiakban: JBE) lineáris audiovizuális médiaszolgáltatók¹ számára a következő elvárást fogalmazza meg:

„(...) A más médiaszolgáltatótól átvett, illetve a demokratikus közvélemény tájékoztatását nem szolgáló bűnügyi tematikájú híryananyag vagy tudósítás a hírműsorszám időtartamának húsz százalékánál éves átlagban nem lehet hosszabb terjedelmű.”

Bűnügyi tematikájú híryanagnak vagy tudósításnak azokat az összefoglalókat tekintjük, amelyek bűncselekményekről számolnak be. A bűncselekmény fogalmát A magyar büntető törvénykönyv (Btk.) határozza meg. A törvényhely a következőket tartalmazza:

„Btk. 10. § (1) Bűncselekmény az a szándékosan vagy – ha a törvény a gondatlan elkövetését is bünteti – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre a törvény büntetés kiszabását rendeli.

(2) Társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely a Magyar Köztársaság állami, társadalmi vagy gazdasági rendjét, az állampolgárok személyét vagy jogait sérti vagy veszélyezteti.”

Tagadhatatlan, hogy a bűnözés a mindennapi életünk szerves része. A médiumok fikciós műsorkínálatában magas arányban szerepelnek krimik, akciófilmek és bűnügyi sorozatok². A nem fikciós műfajokban is jelentős számban találunk bűncselekményekről beszámoló műsorszegmenseket. A televízióban ábrázolt bűnesetek nagy valószínűséggel befolyásolják a befogadók társadalmi percepcióját.

„A néző a filmen látott bűnügyi történetekből nyert információt öntudatlanul is valóságközeli ismeretként éli meg, és mintegy „átkopírozva” elvárja, hogy a valódi rendőrség is minden ügyet, de legalább az övét derítse fel, miként a tévében megszokott felügyelő, és ugyanúgy diadalmaskodjon az igazság, bűnhődjön a gonosz, amint az a krimikben történni szokott.”³

Korinek László szerint hazai vizsgálatok is igazolták, hogy a nézők a saját környezetükben történő bűnözést jelentősen alulértékelik, ha nem ők vagy hozzátartozóik az esemény elszenvedői. *„Egyúttal minél távolabbi, földrajzi, szociális kör bűnözéséről kérdezzük az embereket, annál nagyobbak érzik annak jelentőségét.”⁴* A tömegtájékoztatás megteremti azt a helyzetet, hogy otthoni környezetben szörnyülködhesünk a minket körülvevő világ gáztettein, miközben mi közvetlenül nem tapasztaljuk meg ezeket a folyamatokat. A bűnözést az elektronikus médiumok szükségszerűen torzítva adják vissza.

„A médiumokban (a bűnözés) egyedi esetként jelentkezik, noha az valójában tömegjelenség. Rendszerint meseszerűen konstruált álvalóságként jelenik meg, s bár feladata a szórakoztatás, tájékoztatás, valójában akaratlanul is félreinformál, manipulál.”⁵

A gyakori előfordulású, de kevésbé szenzációs bűnesetek nem szerepelnek a híradásokban, annak ellenére sem, hogy a mindennapokban az emberek leginkább a kisebb büntényekkel találkozhatnak. Ellenben ha valamilyen okból megszorodik egy bizonyos bűncselekményfajta szereplése a híradókban, akkor a népesség felülbecsüli annak előfordulását.

¹ A Médiatanács a következő médiaszolgáltatókat azonosította jelentős befolyásoló erővel rendelkező médiaszolgáltatóként: ADVENIO Műsorszolgáltató Zrt. (Class Fm), FM1 Zrt. (Neo FM), MTM-SBS Televízió Zrt. (TV2) és Magyar RTL Televízió Zrt.

² 2011-ben a három földfelszíni terjesztésű televíziós csatorna műsorkínálatában a következő aránnyal szerepeltek a bűnügyi filmek, sorozatok: MTV1 2%, RTL Klub 6% és TV2 7%. (A műsoridőbe nem számítottuk bele a reklámok és műsorelőzetesek idejét.)

³ Korinek László: Média és bűnözés In: Belügyi Szemle 2006./12 3-11. o.

⁴ u.o.

⁵ u.o.

„Vagyis az állampolgár inkább a bűnügyi tudósítások összességének irányát, semmint a valódi bűnözés arányát észleli.”⁶

Bizonyos társadalmi csoportoknál a televízióban látottak kritikátlanul, a valósághoz közeli ismeretként csapódnak le. George Gerbner kultivációs elemzése szerint a probléma nem az egyes műsorszámok vagy csatornák agressziótartalmában rejlik, hanem az agresszió tömeges jelenlétében, amely a nézőkbe folyamatosan azt sulykolja, hogy a világ, amelyben élünk, aljas és erőszakos (aljasvilág-szindróma).

A német Gewaltkommission jelentése a médiaerőszak hatásával kapcsolatban nem a közvetlen utánczás veszélyét tartja elsődlegesnek, sokkal inkább abban látja a probléma lényegét, hogy az agresszív modellek fokozatosan megváltoztatják az értékeket, normákat, és elfogadhatóvá teszik az erőszakot, mint a konfliktusok megoldásának hatékony eszközét. A mértéktelen mennyiségű audiovizuális erőszak fokozatosan torzítja a világról alkotott képünket, épül be a - mindenekelőtt kevés élettapasztalattal rendelkező - néző viselkedésmintái közé, előbb-utóbb a mindennapi konfliktushelyzetekben is elfogadhatóvá téve azt.

Az emberek általában erősebben reagálnak a negatív információkra, miután ezek a saját cselekvési célok esetleges veszélyeztetettségére utalnak⁷. A negatív információkra adott intenzív kognitív, emocionális és szociális reakciók úgy működnek, mint a pszichológiai figyelmeztető rendszerek: ezeken keresztül a veszélyek gyorsabban felismerhetők és hatásosan leküzdhetők. Ebből következően az erőszak tartalmú információk a televíziós hírműsorokban általában nagyobb figyelmet kapnak, mint a nem erőszakosak.

„Éppen ezért veszélyes, hogy a statisztikailag nagyobb tömeget kitevő és a lakosság döntő többségét ténylegesen jobban fenyegető tömegbűnözésről szinte semmit, az erőszakos bűnözésről pedig (túldimenzionáltan) szinte mindent hall az állampolgár.”⁸ „Az ekképpen „tájékoztatót” népszerűség azután termékeny táptalaja a szociális és etnikai demagógiának (cigánykérdés), de a köznapi teóriák kialakításában (például: kemény intézkedések, halálbüntetés) ugyancsak kulcsszerephez jut a szakszerűtlen információ.”⁹

A szerkesztők számára csábító lehet a bűnesetek gyakoribb szerepeltetése, mivel a hírműsorok nem tartoznak azon programok csoportjába, amelyet a lineáris médiaszolgáltatást nyújtó médiaszolgáltatóknak be kellene sorolniuk valamelyik korhatári kategóriába (Mttv. 9. § (1)). Így rájuk csak a figyelemfelhívás kötelezettsége vonatkozik (Mttv. 14. §), amely elhangzása után olyan, a valóságból vett történetekkel sokkolhatják a nézőket, amilyeneket abban a műsorsávban egyébként nem tehetnének meg.

A hírműsorok alapfunkciójának azt kell tekintenünk, *„hogy az állampolgárok számára folyamatosan biztosítsák a társadalmi, politikai, gazdasági életben és a nagyvilág történéseiben való eligazodáshoz szükséges információkat”*.¹⁰ Az Mttv. értelmező rendelkezései között is ennek a nézőpontnak megfelelően definiálták a műsorszámot (283. § 17.): *„Hírműsorszám: időtartamának legalább kilencven százalékában a magyarországi és a nemzetközi közélet aktuális eseményeivel - ide nem értve a közlekedési híreket, az időjárás-jelentést és a sporthíreket - foglalkozó műsorszám.”* A hírműsoroctól, mint eredendően közszolgálati műsoroctól elvárható, hogy olyan eseményeket, ügyeket és közéleti

⁶ u.o.

⁷ Eredetileg megjelent: Fiske, S. T. (1993): Social cognition and social perception. Annual Review of Psychology 44, 155-194. In: Winterhoff-Spurk, P. (2003): Kombination des Sozialcharakters. Medienpsychologische Forschungsergebnisse zur Wirkung von Gewalt in Fernsehnews. (Vortrag im Haus der Saarländischen Landesregierung am 15.15.03 in Berlin)

⁸ Korinek László: Média és bűnözés In: Belügyi Szemle 2006./12 3-11. o.

⁹ u.o.

¹⁰ Terestyéni Tamás: A közszolgálati követelményeinek értelmezése különös tekintettel a médiatörvény előírásaira In: Jel-Kép 1997/2. 77-97. o.

szereplőket tárjanak a nyilvánosság elé, amik/akik fontosak, jelentősek és közérdeklődésre tartanak számot.¹¹ Ténykérdés, hogy a tömegkommunikációban jelenleg tapasztalható fejlődési folyamatok alapján a közönség figyelméért folytatott versenyben a „komoly műfajok”, az érdemi tájékoztatás, a politikai diskurzus fokozottan kiszorul. Noha egyes elméletek pl. a hírműsorok szerkesztési, szelekciós elveként a hírértéket tüntetik fel, a műsorkészítők, a műsorszerkesztők manapság leginkább abból a szempontból mérlegelnek, hogy a műsoraik elég érdekesek-e. A modell, amely a szórakoztatás-közönségnagyság-reklámbevitel láncolatán alapul, mind általánosabbá válik. A nézők napjainkban nemcsak tájékozódás céljából nézik a híradásokat, hanem olyan szándékok is közrejátszanak ebben, mint a szórakozás és a kikapcsolódás. Ezen a felismerésen alapszik a közönség érdeklődésére számot tartó információk szórakoztató formában történő prezentálása, amelyet az angol kifejezéssel élve - az information és entertainment szavak összevonásával – infotainmentként is szoktak emlegetni.

„A demokratikus társadalmak politikai rendszerei ezzel szemben kitüntetett szerepet rónak a tájékoztatás, véleményképzés nyilvános fórumaira. Az akaratképzés nem merülhet ki a négyévenkénti választásban, annak demokratikus jellege csak a képviselők és képviseltek rendszeres kommunikációja révén biztosítható. A közügyekről való tájékozottság állampolgári adófizető joga nem valósulhat meg tömegkommunikációs eszközök nélkül. A demokratikus intézményrendszer működésének minimuma, hogy az emberek elmenjenek szavazni, a média részéről is feltételez egy olyan tájékoztatási-szolgáltatási minimumot, amely híján sem részvételi motivációról, sem választói orientációról nem beszélhetnénk komolyan.”¹²

A hírműsorokban tapasztalt bulvárosodási folyamat éppen ezt a minimumot erodálja, kezdi ki.

Galtung és Ruge 12 hírfaktort különböztettek meg¹³, amelyek meghatározó szerepet játszanak a kiválasztás folyamatában, vagyis abban, hogy a média bizonyos eseményekről tudósítson. Így többek között megállapításra került, hogy egy eseménynek, amennyiben nem kapcsolódik valamilyen jelentős személyiséghez, erős negatív elemeket kell tartalmaznia ahhoz, hogy hírértékűvé váljon. A hazánkban tapasztalt tendenciák nem egyedülállóak Európában. Egy 2003-ban készült német tartalomelemzés, amely a főműsoridőben vetített hírműsorokat vizsgálta 1992 és 2001 között, megállapította¹⁴, hogy a híradásokban a politika egyre inkább visszaszorul, miközben például a bűnesetekről szóló tudósítások gyakoribbá válnak. Az ábrázolások egyúttal erőszakosabbak lettek, különösen a nemzetközi tudósítások esetében érvényesül meghatározó hírfaktorként az agresszivitás. Ugyanakkor azt is megállapították, hogy a kereskedelmi adók sokkal inkább konfliktus-orientáltak, mint a közszolgálati társaik.

A médiahatóság mindig kiemelt területként kezelte a politikai tájékoztatást. Ennek keretében 2007 januárjában a GfK Hungária Piackutató Intézettel, majd - részben az előző kutatás ismétléseként - 2011 novemberében az Ipsos Zrt.-vel közösen reprezentatív közvélemény-kutatást végzett a magyar lakosság hírfogyasztási szokásairól. Mindkét kutatásban választ kerestünk arra, hogy milyen kapcsolat mutatható ki a közügyek iránti érdeklődés és a média témakínálata között. Egyrészt arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen közügyek foglalkoztatják leginkább a kérdezetteket, másrészt pedig arra, hogy miként látják, mely témák jelennek meg leggyakrabban a hírműsorokban. Állandó momentumként - 2007-ben és 2011-ben is - a közbiztonság szerepelt a negyedik helyen a megkérdezettek érdeklődési listáján. 2007-hez

¹¹ u.o.

¹² Angelusz Róbert - Tardos Róbert: Demokratikus kommunikáció és közszolgálatosság. Az állami médiától a C-SPAN-ig 10. old. in. szerk: Terestyéni Tamás: A közszolgálatosság a médiában (1995)

¹³ Galtung, J. & Ruge, M. Holmboe (1965): The Structure of Foreign News. The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers, Journal of Peace Research, vol. 2, pp. 64-91;

¹⁴ Rurhmann, G./Woelke, J./Maier, M./Diehlmann, N. (2003): Der Wert von Nachrichten im deutschen Fernsehen. Ein Modell zur Validierung von Nachrichtenfaktoren. Opladen.

képeket azonban a bűnesetek médiaprezentációjának jelentős emelkedését regisztrálhattuk (2007: 8. hely; 2011: 2. hely).

A 2011 novemberében készült felmérésben arra is rákérdeztünk, hogy megfelelő időt fordítanak-e a híradásokban a bűncselekmények bemutatására. A kérdésre adott feleletek alapján megosztottnak tűnik a magyar társadalom. A válaszadók fele túlzónak ítélte az erőszakos események előfordulását, azonban 40 százalék számára megfelelő, mi több, tíz százalék szerint kevés volt a témára fordított figyelem. Arra is választ próbáltunk kapni, hogy mit gondolnak arról, miért találkoznak a nézők/hallgatók egyre több ilyen tartalommal. A válaszadók többsége (56%) szerint pusztán a minél nagyobb népszerűség elérése vezeti a műsorok szerkesztőit a bűnesetek prezentálásában. Huszonhárom százalék szerint ez a témakör számít a legnépszerűbbnek, míg a megkérdezettek ötöde azt a véleményt osztotta, hogy a romló közállapotok következményeként szerepelnek egyre többet a tévékben, rádiókban ilyen típusú beszámolók.

Bár lehet, hogy egy nagy horderejű bűntény vagy egy külföldi filmszárral történt esemény prezentálása jobban felkelti a hallgatók/tévézők érdeklődését, a mindennapi életükre mégis nagyobb kihatással lehet egy-egy törvényjavaslat elfogadása. A hírműsoroknak a közélet történéseinek bemutatása kell, hogy a legfőbb feladata legyen, és nem elsősorban a nézői igények kielégítése. Így elvárható, hogy a hírműsorok – ha már szükségszerű – a bűnözés világából is az olyan típusú hírekre összpontosítsanak, amelyek közvetlen vagy közvetett módon kapcsolódnak a közülethez. Az ebbe a típusba tartozó hírek három kategóriába sorolhatóak:

- 1.) A Btk. három olyan fogalmat használ, amelyeket módszertanunkba átemelve jelentősen leszűkítettük a kizárandó bűncselekmények körét. A hivatalos személy (Btk. 137. § (1)), a közfeladatot ellátó személy (Btk. 137. § (2)) és a külföldi hivatalos személy (Btk. 137. § (3)) által vagy ellen elkövetett bűntettek bemutatása – értelmezésünkben - a demokratikus közvélemény tájékoztatását szolgálja. Ezeknek a személyeknek a tevékenységét a közvélemény részéről kiemelt érdeklődés övezi, az ellenük vagy általuk elkövetett bűncselekmények a demokráciába vetett hitet ássák alá.
- 2.) Ide tartoznak továbbá a külföldi vagy hazai vonatkozású terrorcselekmények, merényletek, etnikai alapú bűncselekmények, mivel ezek szinte kizárólag politikai vagy ideológiai indíttatásúak, valamint
- 3.) az ún. szociális bűncselekmények egyes fajtái, pl. uzsora, lakásmaffia, mivel ezek a társadalmon belül meglévő feszültségekre hívják fel a figyelmet.

A többi bűntettet – értelemszerűen – beleszámítjuk a törvény által meghatározott 20 százalékos szabály alá tartozó bűnügyi híryanagba.

A Médiatanács 1038/2011. (VII. 19.) számú határozata alapján az érintett médiaszolgáltatókat heti rendszerességgel tájékoztatjuk a hírműsoraikban bűncselekményekkel összefüggésben közreadott műsoregységeik időbeli arányáról, továbbá a fenti adatokat havi rendszerességgel közzétesszük a Médiatanács honlapján is¹⁵.

A Médiatanács által JBE-ként azonosított négy médiaszolgáltatón kívül (RTL Klub, TV2, Class FM és Neo FM) a közszolgálati médiumok hírműsorainak tájékoztatási gyakorlatát is vizsgáljuk, így bekerült a mintákba az MTV1 esti Híradó, a Duna TV Híradó és a Déli Krónika.

Tanulmányunkban nem csak a törvényben megfogalmazott bűncselekmény definíciónak megfelelő híradásokkal foglalkozunk, hanem azokkal a beszámolókkal is, amelyeket a szakirodalom „azonnali hatást kiváltó híreknek” nevez. Ide tartoznak a bűncselekmények mellett a háztartási, a közlekedési és a munkahelyi balesetek, valamint a természeti katasztrófák.

¹⁵ <http://adattar.nmhh.hu/buncselekmeny>

2011 folyamán a vizsgálatba vont hét médiaszolgáltatónál közel 906 műsorórányi híradót térképeztünk fel, melyek 32,9 százaléka számolt be azonnali hatást kiváltó eseményekről.

Nem meglepő módon a TV2 (52,1%) és az RTL Klub hírműsorában (41,5%) biztosították a legnagyobb teret az ilyen típusú beszámolóknak (1. táblázat). Ki kell emelnünk, hogy ennél a két médiaszolgáltatónál volt a legmagasabb a bulvár hírek előfordulása is (TV2: 4%, RTL Klub: 4,7%), így híreik jelentősebb része a szórakoztató híradások közül került ki. Messze lemaradva követte a piacvezető kereskedelmi televíziókat a Class FM hírei (36,1%) és az MTV1 esti Híradója (29,1%). A Duna TV (16,5%), a Kossuth rádió Déli krónikája (17,3%) és a Neo FM hírműsorában (20,0%) a bűncselekmények és balesetek bemutatására fordított műsoridő aránya nem, vagy csak éppen elérte a 20 százalékos értéket. A balesetek, tragédiák témakörén belül a közlekedési balesetek domináltak (21,3%), amit a háztartási balesetek követtek (20,5%), míg a harmadik helyen a szélsőséges időjárás okozta katasztrófákat, károkat jelenítették meg (12,1%).

1. táblázat: Az „azonnali hatást kiváltó hírek” előfordulása a hírműsorokban (esetszám, időtartam és annak aránya)

	összes bűncselekmény ¹⁶			balesetek, katasztrófák			egyéb		
	N	mp	%	N	mp	%	N	mp	%
MTV1 esti Híradó	916	84013	15,6	865	72861	13,5	4076	381664	70,9
Duna TV Híradó	464	34959	7,5	515	41977	9,0	4476	388406	83,5
Déli Krónika	559	36356	8,0	637	42226	9,3	4880	374085	82,6
Tények (TV2)	1852	184643	26,3	1952	181118	25,8	3593	337306	48,0
RTL Klub Híradó	1410	126059	20,7	1599	126413	20,8	4181	356094	58,5
Class FM Hírek	830	41530	15,6	1124	54414	20,5	2903	169628	63,9
Neo FM Hírek	376	16483	7,2	655	29237	12,8	3520	182865	80,0

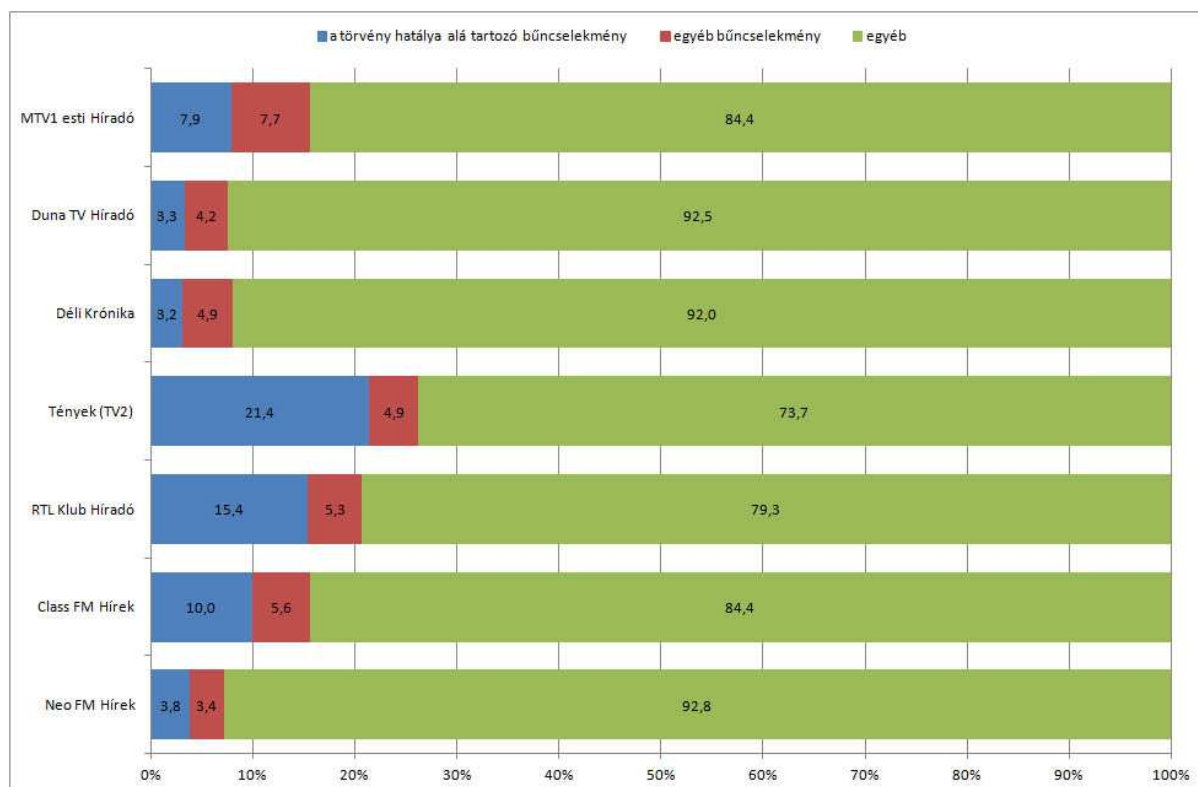
Mivel a médiatörvény a demokratikus közvélemény tájékoztatását nem szolgáló hírek hosszának arányát határozza meg, vizsgálatunk kitért annak feltárására, hogy a bűncselekmények összessége mekkora teret tudhatott magáénak a hírműsorokon belül.

Éles határvonal húzódott a közszolgálati és a kereskedelmi médiumok hírműsorai között. Előbbiek előszeretettel számoltak be olyan bűntettekről, amelyek valamilyen formában érintették a közéletet, míg az utóbbiak kerültek a kategóriába tartozó beszámolókat. A közszolgálati adók közül egyedül az MTV1 esti Híradójában haladta meg a bűneseteket érintő műsoregységekre fordított idő aránya a tíz százalékot (15,6%) (1. ábra).

A demokratikus közvélemény informálódását szolgáló bűntények esetében csatornánként változott, hogy milyen téma megjelenítésére helyezték a nagyobb hangsúlyt. Az MTV1 hírműsorában és a Class FM-en a sukorói ingatlanügy, a Duna TV-n, az RTL Klubon és a Neo FM-en a magyarok és a romák közti etnikai konfliktusok (különösképpen a gyöngyöspatai események), a Déli Krónikában a volt NBH-s vezetők büntetőügye, míg a Tények adásaiban a rendőrök által elkövetett bűncselekményekről szóló tudósítások fordultak elő a leggyakrabban.

1. ábra: A bűncselekmények előfordulási aránya a hírműsorokban (a műsoridő százalékában)

¹⁶ A bűncselekmények közé soroltuk azokat a bűneseteket is, amelyek a demokratikus közvélemény tájékoztatását szolgálták. Ezek közé kerültek a hivatalos személy (Btk. 137. § (1)) (mint a sukorói ingatlanvásárlás ügye, Hunvald György és Hagyó Miklós büntetőügye, rendőrök által elkövetett bűncselekmények stb.), a közfeladatot ellátó személy (Btk. 137. § (2)) és a külföldi hivatalos személy (Btk. 137. § (3)) által vagy ellen elkövetett bűntettek. A külföldön elkövetett terrorcselekmények is ebbe a kategóriába tartoztak (norvégiai mészárlás, öngyilkos merényletek a Közel-Keleten stb.).

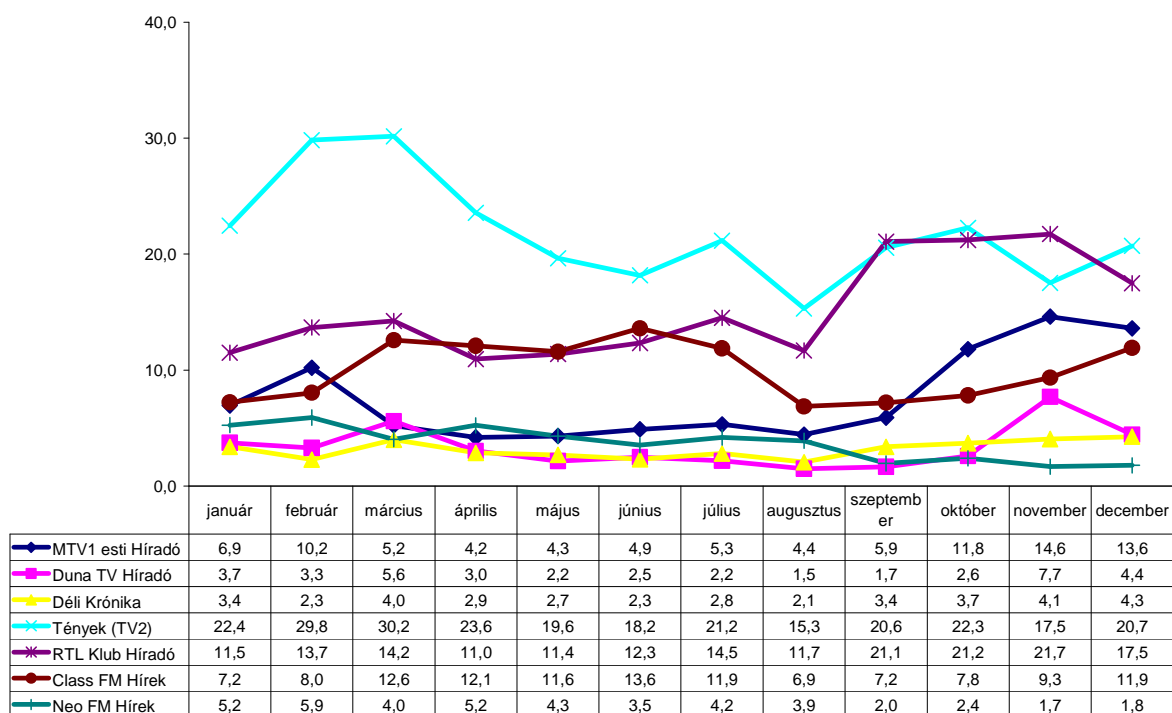
A hét hírműsor közül egyedül a Tényekben (TV2) haladta meg (21,4%) a törvényben előírt arányt (20%) a demokratikus közvélemény tájékoztatását nem szolgáló bűncselekmények részesedése, az RTL Klubnál ugyanez a megoszlás 15,4 százalékot mutatott (**2. táblázat**). A legkisebb valószínűséggel a Duna TV Híradójában (3,3%) és a Déli krónika híreiben (3,2%) találkozhattak a nézők, hallgatók a kérdéskörrel. A TV2 hírműsoránál februárban (29,8%) és márciusban (30,4%) rögzíthettük a bűnözés bemutatásának legnagyobb koncentrációját, majd májustól a megoszlása húsz százalék körül ingadozott (**2. ábra**). Az RTL Klub Híradójában az őszi hónapok számítottak az átlagtól eltérőnek. Szeptemberben meredek emelkedést mértünk, novemberben pedig már itt jelenhetett meg a legnagyobb arányban a bűnözés kérdésköre (21,7%). A kereskedelmi médiumok közül egyedül a Neo FM híradásaiban maradt a bűncselekmények részesedése tíz százalék alatt (3,8%). A televíziós csatornák esetében – a Duna TV kivételével – jóval gyakrabban fordult elő a témakör, mint a rádióknál, ami azzal magyarázható, hogy a műsorok szerkesztői a képes beszámolókkal nagyobb hatást tudnak gyakorolni a nézőkre. A véres, erőszakos események a képernyőkön „eladhatóbbnak” bizonyulnak. A közszolgálati hírműsorok közül az MTV1 esti Híradójának gyakorlata tért el leginkább a társaitól - októbertől a bűnözés prezentációja meredeken emelkedni kezdett, majd stabilan tíz százalék fölött alakult.

Az egyes médiaszolgáltatóknál mért arányok egymástól függetlenül változtak, nem volt felismerhető olyan tendencia, ami arra utalhatott volna, hogy a világ történései érdemben befolyásolják a szerkesztőket. A törvényi szabályozás hatályba lépése és a módszeres ellenőrzés elindítása azonban közrejátszott a szerkesztési elvek változásában. Így például a TV2 az év eleji magas arányaihoz képest jelentősen módosított a bűncselekmények szerepeltetésén. Jelentkeztek azonban az éves kvóta hátrányai is. Nem kizárható, hogy az RTL Klubon azért emelkedett a bűntettek aránya 20 százalék fölé az év utolsó harmadában, mivel már tisztában voltak a műsorkészítők azzal, hogy éves szinten nem haladhatják meg a törvény által előírt kvótát.

2. táblázat: A törvény hatálya alá tartozó bűncselekményekről szóló műsoregységek gyakorisága, hossza és műsoridejének aránya a hírműsorokban (esetszám, másodperc és százalék)

	nem jelenik meg bűncselekmény			megjelenik bűncselekmény		
	N	mp	%	N	mp	%
MTV1 esti Híradó	5370	495990	92,1	487	42548	7,9
Duna TV Híradó	5245	449786	96,7	210	15556	3,3
Déli Krónika	5831	438392	96,8	245	14275	3,2
Tények (TV2)	5922	552523	78,6	1475	150544	21,4
RTL Klub Híradó	6157	514782	84,6	1033	93784	15,4
Class FM Hírek	4295	239023	90,0	562	26549	10,0
Neo FM Hírek	4342	219794	96,2	209	8791	3,8

2. ábra: A törvény hatálya alá tartozó bűncselekményekről tudósító híradások aránya havi bontásban (a műsoridő százalékában)

Amikor a demokratikus közvélemény tájékoztatását nem szolgáló bűncselekmények hírműsorokban elfoglalt pozícióját vizsgáltuk, azt tapasztaltuk, hogy az első öt hírben – ami kitüntetett helynek számít – részesedésük jóval magasabb volt az össz arányuknál a két kereskedelmi televízió műsorában (TV2: 37,6% vs. 21,4%; RTL Klub: 28,0% vs. 15,4%). Továbbá a műsoregységek hosszának mediánja az RTL Klub Híradójában megközelítette, a Tények esetében pedig meg is haladta a két percet. Ezzel szemben a közszolgálati híradásokban elenyésző volt a bűnügyekkel foglalkozó műsoregységek kiemelt helyen történő szerepeltetése, valamint a hosszuk is elmaradt a kereskedelmiéknél mért szinttől. A profitorientált csatornák közül egyedül a Neo FM esetében mértünk hasonlóan alacsony arányt (3. táblázat).

3. táblázat: A törvény hatálya alá tartozó bűncselekményekről szóló műsoregységek gyakorisága, hossza, műsoridejének aránya és mediánja a hírműsorok első öt hírében (esetszám, másodperc és százalék)

	N	mp	%	mp
--	---	----	---	----

MTV1 esti Híradó	48	4189	2,2	97
Duna TV Híradó	29	2637	1,5	95
Déli Krónika	19	1727	1,1	89
Tények (TV2)	685	80888	37,6	125
RTL Klub Híradó	518	52396	28,0	111
Class FM Hírek	293	14979	14,2	42
Neo FM Hírek	49	2361	2,5	40

A hírműsorok kvantitatív tartalomelemzése során fontos szempontnak tekinthető, hogy a híradók mely témákat és ügyeket emelnek ki a műsor elején és végén megjelenő headline-okban és összefoglalókban. A bűnügyi híradások vizsgálata során is figyelmet szenteltünk a témába sorolható híradások hangsúlyozottságának (**4. táblázat**). Érdekes módon a Duna TV Híradójában szerepeltek a legnagyobb valószínűséggel bűncselekmények a headline-okban és összefoglalókban (34,6%), ez azonban a bűnügyi híradások igen alacsony előfordulásával (3,3%) járt együtt. A két kereskedelmi televízió esetében hasonlóan magas hangsúlyozottságot regisztráltunk (Tények: 32,1%, RTL Klub Híradó: 34,4%). A vizsgált szolgáltatók közül a Neo FM híreiben volt a legalacsonyabb a bűnesetek kiemelése, itt a tíz százalékot sem érte el (7,2%).

4. táblázat: A törvény hatálya alá tartozó bűncselekményekről szóló műsoregységek hangsúlyozottsága a hírműsorokban (esetszám, százalék)

	nem hangsúlyozott		hangsúlyozott	
	N	%	N	%
MTV1 esti Híradó	427	87,3	62	12,7
Duna TV Híradó	138	65,4	73	34,6
Déli Krónika	210	85,4	36	14,6
Tények (TV2)	1007	67,9	475	32,1
RTL Klub Híradó	678	65,6	355	34,4
Class FM Hírek	502	89,3	60	10,7
Neo FM Hírek	194	92,8	15	7,2

A hírműsorok szerkesztői – érthető módon - elsősorban a hazai vonatkozású bűnesetek bemutatására koncentráltak 2011-ben (összesen: 94,5%). A külföldi bűncselekmények közzétételét elsősorban a Duna TV Híradója (16,6%), a Neo FM hírblokkja (19,6%), a Kossuth rádió Déli krónikája (12,2%) és az RTL Klub Híradója (11,5%) preferálta (**5. táblázat**). A nemzetközi büntetteken belül az erőszakos cselekedetek prezentációja dominált – a Duna TV és a Neo FM kivételével – az összes médiaszolgáltatónál. A kivételnek számító médiumok esetében a lopások és gazdasági bűncselekmények előfordulása számított meghatározónak.

5. táblázat: A külföldön történt, a törvény hatálya alá tartozó bűncselekmények aránya és fajtáinak előfordulása a hírműsorokban (a műsoridő százalékában)

	gyilkosság	rablás, erőszakos bűncselekmény, életelleni bűncselekmény	lopás, gazdasági bűncselekmény	ittas vezetés, cserbenhagyás	%
MTV1 esti Híradó	41,8	44,3	13,9	*	4,9
Duna TV Híradó	28,9	18,0	53,0	*	16,6
Déli Krónika	34,4	36,9	28,7	*	12,2
Tények (TV2)	22,7	53,4	23,1	0,7	3,9
RTL Klub Híradó	18,2	48,8	24,4	8,6	11,5
Class FM Hírek	25,3	39,7	35,0	*	5,7
Neo FM Hírek	14,4	31,8	50,1	3,7	19,6

A hírműsorokban megjelenő bűncselekményeket négy csoportba soroltuk. Ezek a következők voltak: gyilkosság, erőszakos bűncselekmény (rablás, testi sértés, állatkínzás stb.), nem erőszakos bűncselekmény (lopás, gazdasági bűncselekmény stb.) és ittas vezetés, cserbenhagyás.

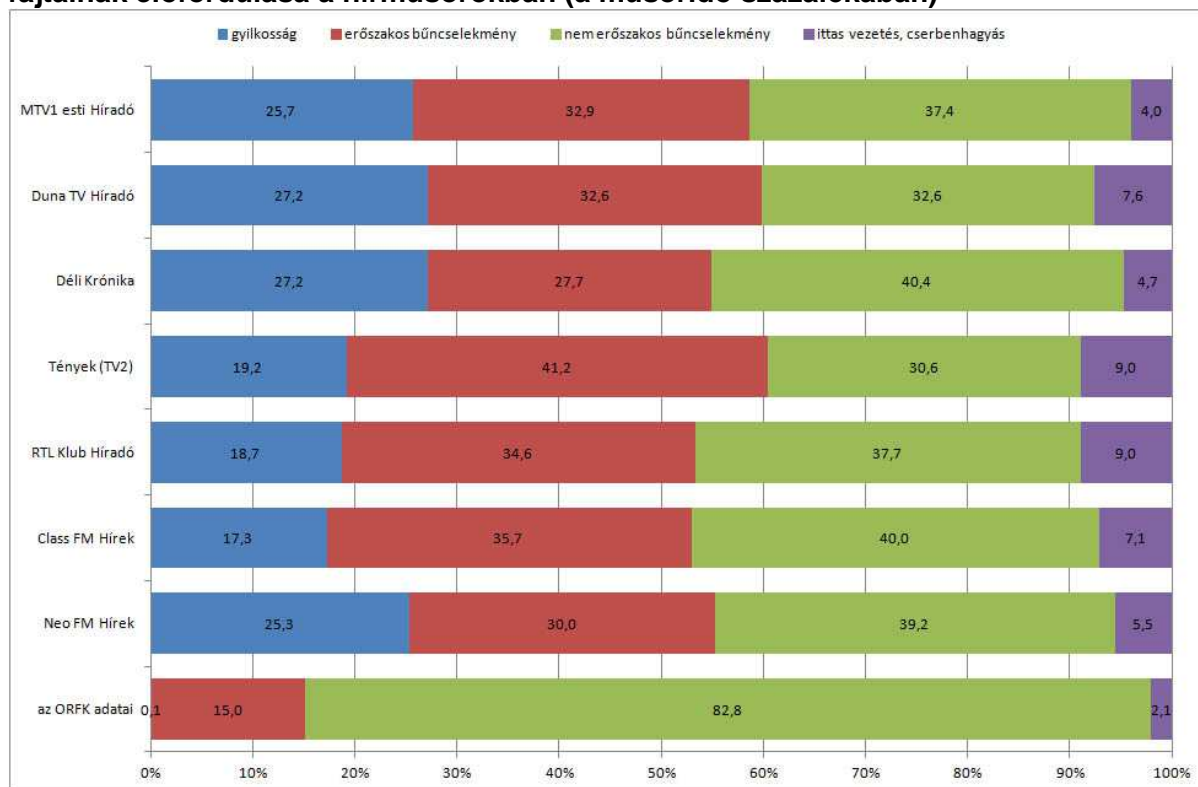
A hazai bűnesetek média megjelenéseit az ORFK 2011-es adataival is összevetettük. A Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztálya rendelkezésünkre bocsátotta a Btk. meghatározásainak megfelelően az egyes bűncselekmény fajták előfordulási statisztikáit, melyeket a fenti négy kategória szerint csoportosítottunk. Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy Korinek László 2006-ban írt cikke óta nem sokat változott a helyzet a bűncselekmények megjelenítésében: az állampolgár a valódi bűnözés arányát nem észleli a híradásokban. Magyarországon az elkövetett bűncselekmények mindössze 0,1 százalékát tették ki a gyilkosságok, ellenben a vizsgált hírműsorokban a bűnesetekre szánt műsoridőnek több mint 20 százalékát ennek a témának szentelték (**3. ábra**). Ezzel párhuzamosan az erőszakos bűncselekmények is jelentősen felülreprezentálva jelenhettek meg a híradásokban a valós előfordulásukhoz képest (37% vs. 15%). Ez egyrészt azzal magyarázható, hogy az emberek érdeklődését mindig is jobban felkeltették az erőszakkal kapcsolatos hírek, másrészt a televíziók számára vizuálisan könnyen megjeleníthetőek ezek a cselekmények. Nem várható el a műsorok szerkesztőitől, hogy a bűnügyi statisztikáknak megfelelően szerepeltessék az egyes bűncselekményfajtákat, ugyanakkor a gyilkosságok esetében tapasztalt kétszázszoros hangsúlyeltolódás jelentős mértékben befolyásolhatja az emberek biztonságérzetét. Kolosi Péter szerint a kereskedelmi hírműsorok témaválasztásánál és a hírsorrend kialakításánál a szerkesztők három kérdésre próbálnak a híradókon keresztül választ adni:

1. Biztonságban vagyok?
2. Biztonságban van az a közösség, ahol élek?
3. Biztonságban van az országom?¹⁷

Megállapíthatjuk, hogy a hírösszefoglalók szerkesztői a jelenlegi gyakorlatukkal nem válaszolják meg a fenti kérdéseket. A magasabb nézettségért folytatott versenyben az érzelmekre ható hírekre helyezik a hangsúlyt, eltérve ezzel a valós tendenciáktól.

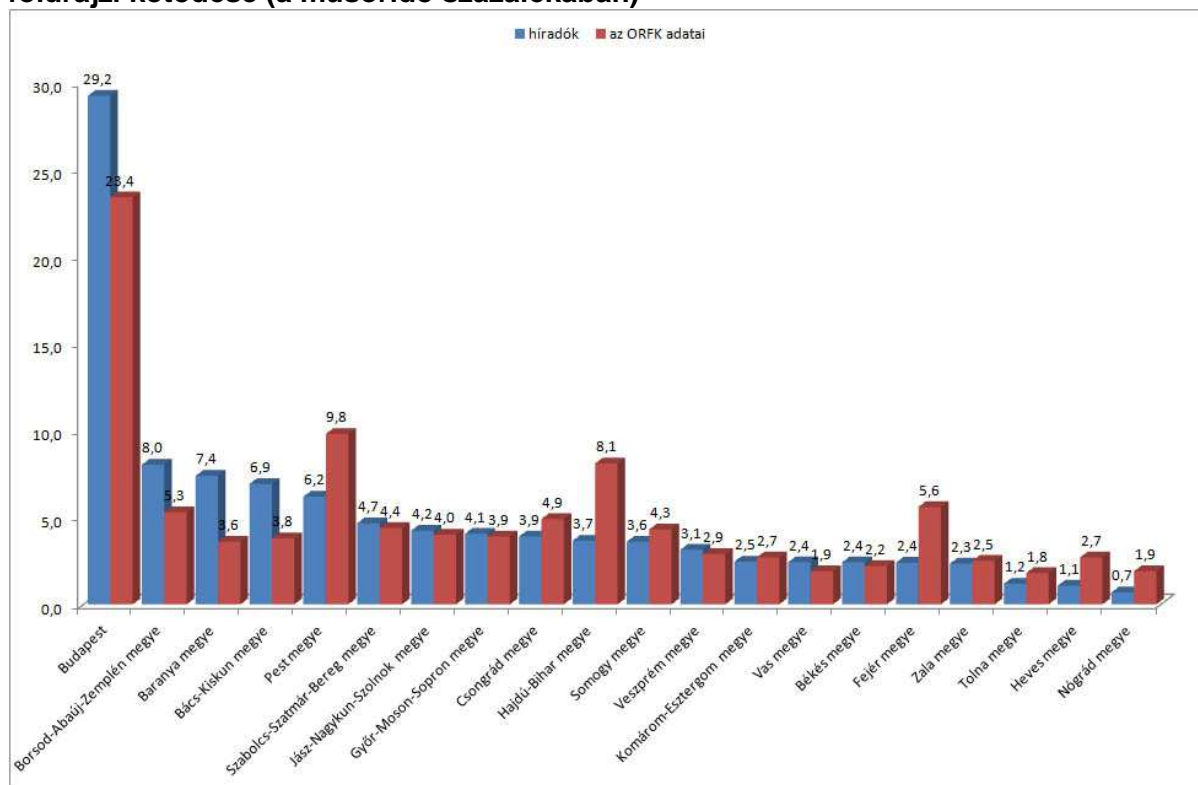
¹⁷ Kolosi Péter: A kereskedelmi televíziózás Magyarországon 2006. 46-49. o.

3. ábra: A Magyarországon történt, a törvény hatálya alá tartozó bűncselekmények fajtáinak előfordulása a hírműsorokban (a műsoridő százalékában)

Az elektronikus médiumokban megjelenő bűnesetek földrajzi megoszlását is regisztráltuk a vizsgálatunk során. (Az esetek közel ötödében (19,4%) nem közölték a nézőkkel/hallgatókkal a cselekmény helyszínét.) Az ilyen típusú beszámolók esetében erős Budapest központúság volt megfigyelhető, hiszen a hírek több mint negyede a fővároshoz kötődött (29,2%). A második helyre Borsod-Abaúj-Zemplén megye került nyolc százalékkal. Az észak-magyarországi közigazgatási régió jelentősen felülreprezentáltnak számított, mivel az ORFK adatai szerint a Magyarországon elkövetett bűncselekmények „mindössze” 5,3 százalékát követték el a megyében, és ezzel „csak” a harmadik volt a megyei rangsorban (**4. ábra**). Ráadásul az erőszakos bűntettek számát tekintve megelőzte két megye is (Pest megye: 4873 eset, Fejér megye: 4771, Borsod-Abaúj-Zemplén megye: 4597 eset). Három médiaszolgáltató híreiben Borsod különösen kiemelt szerepet tudhatott magáénak: RTL Klub Híradó 10,7%, Class FM híradásai 10,4% és MTV1 esti Híradó: 8,9%. Baranya és Bács-Kiskun megye esetében szintén jelentős felülreprezentáltságot regisztrálhattunk a valós bűnesetekhez képest. Ezzel szemben Hajdú-Bihar, Pest és Fejér megye nagyságrendekkel ritkábban került be a híradásokba bűnügyekkel kapcsolatban, mint amit a statisztikák indokoltak volna (**6. táblázat**).

4. ábra: A hírműsorokban megjelenő, a törvény hatálya alá tartozó bűncselekmények földrajzi kötődése (a műsoridő százalékában)

6. táblázat: A hírműsorokban megjelenő, a törvény hatálya alá tartozó bűncselekmények földrajzi kötődése (a műsoridő százalékában)

	MTV1 esti Híradó	Duna TV Híradó	Déli Krónika	Tények (TV2)	RTL Klub Híradó	Class FM Hírek	Neo FM Hírek
Budapest	32,7	36,6	24,8	26,1	28,7	42,0	43,4
Bács-Kiskun megye	8,4	9,6	4,8	6,8	7,4	3,1	3,8
Baranya megye	6,9	8,0	17,3	7,7	6,2	4,9	7,1
Békés megye	3,1	3,0	*	2,8	2,2	1,1	*
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	8,9	6,7	6,9	6,1	10,7	10,4	4,3
Csongrád megye	3,7	4,0	3,2	3,8	4,8	2,3	0,8
Fejér megye	1,1	3,0	2,2	3,5	1,5	1,8	0,9
Győr-Moson-Sopron megye	5,2	2,8	6,8	2,7	5,7	3,6	3,0
Hajdú-Bihar megye	2,4	3,6	2,4	3,7	4,3	3,1	5,8
Heves megye	0,7	1,6	*	1,0	1,6	1,0	*
Jász-Nagykun-Szolnok megye	5,4	2,4	5,9	5,1	2,6	4,5	0,4
Komárom-Esztergom megye	1,4	4,2	2,0	2,7	2,5	2,6	1,4
Nógrád megye	0,4	1,0	*	0,7	0,5	1,4	4,1
Somogy megye	3,8	1,0	0,5	4,6	3,4	0,5	2,2
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	3,3	3,7	2,7	4,9	5,3	5,5	1,9
Tolna megye	1,0	*	1,9	1,7	0,6	0,5	0,8
Vas megye	2,1	1,8	0,8	3,9	1,0	1,2	0,6
Veszprém megye	1,7	0,8	1,6	4,0	3,1	2,6	3,2
Zala megye	1,7	0,3	8,0	2,1	2,4	3,0	2,9

Összefoglalás

A közönségért folytatott versenyben az a két kereskedelmi televíziós csatorna végzett az élen, amelyek a legnagyobb arányban szerepeltettek híradóikban közéletet nem befolyásoló bűncselekményeket¹⁸. Közülük is a TV2 szerezte meg az elsőséget, amelynek híradóiban a törvény által előírt arányt meghaladta a közéleti tájékozódást nem szolgáló bűncselekmények részesedése (21,4%). A már hivatkozott közvélemény-kutatás legmarkánsabb véleménynyalábja igazolódni látszik: a kereskedelmi televíziók a nézettség növelése érdekében szerepeltetnek bűncselekményekről szóló tudósításokat a hírműsoraikban. Tapasztalataink tekintetében nehezen tartható a tézis, miszerint a hírműsorok fő funkciója a közéleti, politikai és gazdasági élet eseményeiről történő tájékoztatás, hiszen a legnézettebb hírösszefoglalókban a bűncselekmények és a katasztrófák, balesetek, bulvár hírek együttes aránya az összműsoridő közel felét teszi ki. Aggodalomra ad okot továbbá, hogy a jól dokumentált magyar bűnözésről festett kép torz, hiszen például a szerkesztők indokolatlanul sokat foglalkoznak a gyilkosságokkal (a hírösszefoglalókban mért megoszlásuk kétszázszorosa a tényleges előfordulási arányuknak). Optimizmusra adhat okot azonban, hogy a közszolgálati hírműsorok, illetve a kereskedelmi rádiók nem csatlakoztak teljes mértékben a trendhez, és a piacvezető televízióktól jóval lemaradva jelenítenek meg azonnali érzelmi reakciók kiváltására alkalmas, a közéleti tájékozódást azonban kevésbé segítő híreket.

¹⁸ TV2 Tények: 1,3 millió, RTL Klub Híradó: 1,1 millió néző. Forrás: AGB Nielsen Médiakutató Kft.

Melléklet

A hírműsorok adatainak elemzéséhez felhasználtuk az ORFK bűnügyi statisztikáit. Az alábbi táblázatban azoknak a büntetteknek az adatait csoportosítottuk az általunk használt kategóriákba, amelyeket ha a hírműsorok bemutatnának, akkor beletartoznának a 20 százalékos kvótába.

Az ORFK által regisztrált bűncselekmények adatai az elkövetés helye szerint				
	gyilkosság	rablás, erőszakos bűncselekmény, életelleni bűncselekmény	lopás, gazdasági bűncselekmény	ittas vezetés, cserbenhagyás
Budapest	90	14614	83765	1180
Bács-Kiskun megye	11	2287	12685	369
Baranya megye	12	2309	13247	746
Békés megye	12	1495	7712	268
Borsod-Abaúj- Zemplén megye	31	4597	17218	515
Csongrád megye	9	2575	17864	415
Fejér megye	15	4771	18773	367
Győr-Moson-Sopron megye	8	2241	14113	407
Hajdú-Bihar megye	16	3875	30299	341
Heves megye	5	1822	9547	280
Jász-Nagykun- Szolnok megye	21	2880	13764	362
Komárom-Esztergom megye	8	1572	9503	350
Nógrád megye	7	1226	6601	143
Pest megye	35	4873	35556	1232
Somogy megye	8	1929	16194	357
Szabolcs-Szatmár- Bereg megye	18	4270	13992	466
Tolna megye	6	1488	5810	236
Vas megye	5	1522	6396	306
Veszprém megye	9	1928	10190	343
Zala megye	4	1536	8670	336

forrás: Belügyminisztérium, Koordinációs és Statisztikai Osztály